

UDK 821.163.6.09Prešeren F.:821.162.3.09Mácha K. H.

Lucija Mandić

Ljubljana

lucijamandic0@gmail.com

MED ŽLINDRO IN SVITLO MAVRO: RECEPCIJI *KRSTA PRI SAVICI* IN *MAJA* V ČASU NARODNIH PREPORODOV¹

V članku s primerjalno analizo recepcij dveh nacionalnih pesnitev, Prešernovega *Krsta pri Savici* in Máchovega *Maja*, ugotavljamo, v čem sta si bila podobna in kako sta se razlikovala procesa kanonizacije teh dveh del, ki sta v obdobju narodnih preporodov v 19. stoletju zasedli podobni mesti v češki in slovenski nacionalni literaturi. Primerjamo, kako so se skozi pisemsko, kritiško in literarno recepcijo spreminjali pogledi na deli od prve objave (1836) do tedaj, ko sta bili sprejeti v nacionalni literarni kanon.

Ključne besede: nacionalna pesnitev, France Prešeren, Karel Hynek Mácha, slovenska romantika, češka romantika

By using a comparative analysis of the reception of two national poems, Prešeren's *The Baptism on the Savica* and Mácha's *May*, we can observe in which ways the processes of canonization of these works were similar and in which ways they differed during the nineteenth-century period of national revivals. By researching private correspondence, literary critiques, and literary reception, we can see how the perception of these works has changed from 1836, when they were first published, up until they became recognized as canonical works in their respective national literatures.

Keywords: national poem, France Prešeren, Karel Hynek Mácha, Slovene Romanticism, Czech Romanticism

1 Uvod

Slovenska literarna veda je v zadnjih letih ponovno intenzivneje problematizirala koncepta »slovenskega kulturnega sindroma« (Rupel 1976) in »prešernovske strukture« (Pirjevec 1978) in njuno tezo, da je ena temeljnih značilnosti slovenske literature njena podrejenost narodotvorni vlogi, zaradi katere naj bi trpela njena estetska razsežnost, ter da gre za proces, ki je lasten le slovenski literaturi. Slovenska književnost se je že v 19. stoletju želela izviti iz narodotvorne vloge, koncept literature, ki služi v prvi vrsti narodni ideologiji, pa ni le slovenska izjema (Juvan 2012: 315–18). Marijan Dovič in Jón Karl Helgason v *National Poets, Cultural Saints* zapišeta, da »teza o 'slovenskem kulturnem sindromu' zahteva popravek: vzpon naroda je bil mogoč ne zaradi poezije, ampak z vzponom poezije (literature), ki jo je politično instrumentaliziral vedno močni nacionalistični srednji sloj« (Dovič in Helgason 2017: 147). Ta instrumentalizacija literature je neizbežno vplivala tudi na kanonizacijo sočasne literarne produkcije.

¹ Članek je predelana različica diplomskega dela Primerjava Prešernovega *Krsta pri Savici* in Máchovega *Maja* v kontekstu narodnega preporoda pod mentorstvom Aleksandra Bjelčeviča in Vida Snoja.

S primerjavo recepcij Prešernovega *Krsta pri Savici* in *Maja* Karla Hynka Máche bomo skušali osvetliti nekatere kanonizacijske procese, ki so zaznamovali recepcijo dveh ključnih besedil, ki sta v 19. stoletju pridobili status t. i. nacionalne pesnitve oz. epa.

2 Pregled literature

Mácha in Prešeren sta bila spričo svoje primerljive vloge v slovenski in češki kulturi (Dović 2013) deležna pogostih primerjav. Literarna zgodovina se je ukvarjala predvsem z njunim srečanjem leta 1834, ki priča o bogati kulturni izmenjavi med češkimi in slovenskimi izobraženci v 19. stoletju, primerjave med njunimi deli pa so bile redke. Albinca Lipovec je v članku Karel Hynek Mácha in France Prešeren (1981) opisala pogloblitve podobnosti in razlike med avtorjema,² vendar se je pri tem osredotočila na njuno srečanje v Ljubljani, Aleksandr Stich pa se je v članku Prešeren in Mácha (1987) omejil na motiv maščevanja pri obeh pesnikih. Primerjave recepcij njunih del se je lotil Jonatan Vinkler v članku »Tisk a papír jsou výborné.« – Prešeren in Mácha v primežu nacionalizma (2004), v katerem je analiziral odzive na Prešernovo liriko, ki je zaradi svojega subjektivizma naletela na podoben odpor kot Máchova poezija, vendar ni namenil večje pozornosti samemu *Krstu pri Savici*. Temu se je posvetil Erwin Köstler v kratkem prispevku Prešernov *Krst* in Máchov *Máj*: podobnosti in različnosti v recepciji dveh »nacionalnih epov« (2002), v katerem ugotavlja, da sta bila tako Mácha kot Prešeren skozi 19. stoletje podvržena utilitarističnemu pojmovanju književnosti s strani čeških in slovenskih kritikov (Köstler 2002: 330), vendar pri tem ne omenja temeljnih razlik med pesnitvama, ki so vplivale tudi na različni recepciji, hkrati pa v analizo vključuje tudi splošne oznake Prešernove lirike iz prve polovice 19. stoletja, kar relativizira podobnosti, ki jih avtor opaža med recepcijama pesnitve in epa. Nazadnje se je z Mácho in Prešernom ukvarjal Marijan Dović, ki je v članku »Češki Prešeren«: slovenska recepcija Máchovega kulta (2013) v okviru študij o procesu kanonizacije kulturnih svetnikov ugotavljal, da so Mácho na Slovenskem vzporejali s Prešernom ravno zaradi njunega podobnega statusa nacionalnega pesnika.

3 Narodni preporodi

Kanonizacijski procesi so bili tesno povezani z razvojem narodnoprerodnih gibanj, ki jih češki zgodovinar Miroslav Hroch razčleni na tri zaporedne faze: »Fazo A (obdobje akademskega zanimanja), fazo B (obdobje patriotske agitacije) in fazo C (vzpon masovnega nacionalnega gibanja)« (1985: 23). Te faze se pri različnih narodih niso odvijale istočasno. Glede na to, kako so si časovno sledile glede na razvoj kapitalistične družbe, razlikuje štiri tipe narodnih preporodov: prvi tip (»integrirani«), kjer sta se faza A in B odvila pred vzpostavitvijo kapitalistične družbe, C pa v času buržoazne revolucije; drugi tip (»zapozneli«), kjer se je faza C odvila šele po buržoazni revoluciji; tretji tip

² A. Lipovec opaža, da je Mácha »izrazno preraščal romantične modele«, medtem ko je Prešeren »artistično presajal in pesniško nerazvit slovenski jezik« tuje pesemske oblike, Prešeren za razliko od Máche »premosti boleči razkol med idealom in resničnostjo ter pristaja na uporno vztrajanje«, »najbolj osebni izrazni način« obeh pa je oksimoron. Prav tako opaža, da je posnemanje folklorne v njunih opusih ostalo na obrobju (58–59).

(»vstajniški«), kjer so se vse tri faze odvile že pred njo; ter četrti tip (»dezintegrirani«), kjer se je glavnina narodnega preporoda odvila šele po njej. Češki narodni preporod je prešel iz faze A v fazo B že okoli leta 1800, v fazo C pa v času marčne revolucije, torej spada v prvi tip. Slovenski narodni prerod spada v drugi tip, saj se je patriotska agitacija sicer res začela že pred revolucijo (že v zgodnjih štiridesetih letih, ko so začele izhajati *Kmetijske in rokodelske novice*, ki so bile namenjene tudi širjenju slovenske narodne zavesti med preprostim ljudstvom) (Kosi 2013: 236–360), vendar se je po Hrochu preobrazila v masovno gibanje šele v devetdesetih letih 19. stoletja (Hroch 1995: 285). S slednjo Hrochovo ugotovitvijo se težko strinjamo, če upoštevamo razmah društvenega življenja okrog sredine petdesetih let 19. stoletja (Perenič 2010), saj so namreč »politično-kulturna društva, ki so bila v Trstu, Gorici, Gradcu, na Dunaju, v Ljubljani in Celovcu in so nekakšni predhodniki čitalnic, delovala že v marčni dobi« (Perenič 2012: 365), ter čitalništva od šestdesetih let 19. stoletja (Perenič 2012).

Miloš Zelenka pri vzporejanju razvoja češke literature s Hrochovo periodizacijo narodnega preporoda opazuje, da lahko s fazo A korelira klasicistično obdobje, s fazo B predromantično, pri fazi C, ki je na Češkem dosegla vrhunec v času marčne revolucije, pa se stvari zapletejo, saj naj bi se v tej fazi zgodil prehod iz romantike v realizem (Zelenka 2014: 111). Za to fazo je značilno, da se literatura začne osvobajati svoje vloge osrednjega medija za diseminacijo nacionalne ideologije, zato se tudi fokus literarne kritike prenese na druge elemente. Kot na Slovenskem tudi na Češkem literatura namreč ni bila edini medij za oblikovanje nacionalne identitete, ključnega pomena je bila npr. tudi časopisna dejavnost (Zajc in Polajnar 2012: 7–15; Juvan 2012: 315), vendar se je ta prenos lahko zgodil šele, ko se je vzpostavila trdna publicistična infrastruktura. V fazi C doseže svoj vrhunec tudi čaščenje kulturnih svetnikov, kar prav tako prenese fokus z literature na njene avtorje kot ključne figure povezane s širjenjem nacionalne ideologije (Dović 2016: 32).

Ker nas je zanimala recepcija predvsem v odnosu do teh družbenih premikov v prvih desetletjih po objavi, smo si za časovni okvir analize recepcije določili leto izida obeh pesnitev, torej 1836, ter točki, ki predstavljata podoben prelom v vrednotenju nacionalne pesnitve oz. epa (Dović 2013: 462): za *Krst pri Savici* je to leto 1866, ko je izšel ponatis *Poezij s Stritarjevo spremno besedo*, za *Maj* pa smo obravnavano obdobje zamejili z letom izida pesniškega almanaha *Maj*, ki ga je leta 1858 začela izdajati skupina pesnikov, ki so se po Máchovem epu poimenovali *májevci* in naznanili nove miselne in literarne tokove v češki kulturi ter pri tem vplivali tudi na razumevanje Máchovih del.

Pri analizi recepcije smo se omejili na omembe, kritike, recenzije in literarna dela, ki so nastala oz. bila objavljena v slovenskem oz. češkem okolju. Recepcija del zunaj nacionalnih meja je iz različnih razlogov precej odstopala od domače; Máchov *Maj* je bil na primer v Nemčiji in na Poljskem veliko bolje sprejet kot med domačimi izobraženci, o čemer priča recenzija *Maja* v leipziškem časopisu *Unsere Planet* iz leta 1836 (Vašák 1981: 45) oz. recenzija A. B. Bielowskega v poljskem časopisu *Rozmaitości* (prav tam: 79). Vendar je določitev meja zaradi takratne politične ureditve včasih težka, saj so bile češke in slovenske dežele združene v Avstrijskem cesarstvu, znotraj katerega je potekala

bogata kulturna izmenjava, nacionalne meje pa (še) niso bile strogo začrtane. Tako so češki izobraženci pisali o *Maju* v dunajskih časopisih, slovenski pa o *Krstu* v celovški *Carinthii*, ker pa te objave zato še niso »tuje«, smo jih seveda vključili v pregled.

4 Pregled recepcij

4.1 *Krst pri Savici*

Omembe *Krsta pri Savici* v času njegovega izida so bile redke. Da je bila recepcija v glavnem pozitivna, lahko sklepamo le iz posameznih namigov v zasebnih pismih. Vinzenz Rizzi je junija 1836 pisal Antonu Laschanu, da je *Krst pri Savici* zbudil navdušenje mladine (Gspan 1960: 109). Paternu predpostavlja, da so prvi bralci *Krst* brali le kot srednjeveško zgodbo o pokristjanjevanju in spreobrnitvi obeh glavnih oseb (2006: 285), takšno preprosto branje pa je imelo za posledico, da so pesnitev pozitivno ocenili tudi bralci, ki Prešernovi poeziji sicer niso bili naklonjeni, na kar je morda ironično meril Prešeren sam v pismu Čelakovskemu 22. avgusta 1836, v katerem opiše *Krst* kot »metrično nalogo, s katere rešitvijo je bil združen namen, pridobiti si naklonjenost duhovščine« (Prešeren 1974: 244). Iz te omembe lahko sklepamo, da so bili odzivi na pesnitev na splošno pozitivni tudi med katoliškim bralstvom, ki jim Prešeren zaradi erotične lirike in boemskega načina življenja načeloma ni bil blizu, vendar hkrati niso poudarjali njenega političnega (in nacionalističnega) aspekta. V Prešernovi korespondenci najdemo tudi njegov odgovor Stanku Vrazu z dne 4. marca 1837, v katerem omenja Vrazovo sodbo, da je pesnitev težko razumljiva (prav tam: 246). Kaj točno je imel Vraz s tem v mislih, težko predvidevamo, saj je njegovo pismo izgubljeno. Nerazumljivost je bila delno zagotovo povezana z Vrazu tujim osrednjeslovenskim jezikom Prešernove pesnitve, morda pa se mu je zdela težko razumljiva tudi Črtomirjeva resignacija; bolj kot ljubljanskim katoliškim, pa tudi liberalnejšim krogom, je bila Vrazu blizu optimistična poetika panslavizma, na katero se je opiral ob živahnih stikih s češkimi preroditelji (Jež 2014), vendar to zaradi pomanjkanja gradiva ostaja le na ravni špekulacije. Dve leti pozneje je Prešernu glede *Krsta* pisal še en Štajerec, in sicer Štefan Kočevar, ki pa je brez zadržkov pohvalil Prešernovo »bogastvo misli in »lahkotnost govora« (Bleiweis 1875: 158).

Prva omemba pesnitve se je v periodiki pojavila šele leta 1840 v nemškem članku Franca Malavašiča *Slovenische Literaturzustände während des letztverflossenen Jahrzehends 1830-1839*, objavljenem v *Carnioli*, v katerem je bil *Krst* skupaj z drugimi Prešernovimi pesnimi omenjen pohvalno (Malavašič 1840: 219). Tudi Malavašič v tem prispevku postavlja v ospredje krščansko motiviko, a hkrati že zapiše, da si želi, »da bi jo bral vsak prijatelj slovanske muze« (prav tam). Vpliv *Krsta* je kmalu opaziti tudi v književnosti; prvi takšen primer je »povest v pesmi« *Sedem sinov* (1841, 1843) Jožefa Žemlje, ki je po vzoru *Krsta* pisana v stancah. Juvan piše, da je *Krst* kot kanonsko delo nanjo vplival »žanrotvorno« (Juvan 1990: 144), Hladnik pa poleg tega ugotavlja, da je Žemlja zasnoval *Sedem sinov* kot »popravek« *Krsta*, v katerem je iskal srednjo pot med Vrazovim panslavizmom ter Prešernovim nezaupanjem do slovanskega kulturnega in jezikovnega stapljanja (Hladnik 2002: 201).

Da je bil *Krst pri Savici* dobro sprejet med slovenskimi domoljubi, lahko sklepamo glede na ponatis, ki ga je Bleiweis objavil v *Kmetijskih in rokodelskih novicah* leta 1844. Bleiweis je pesnitev objavil v več delih na prvi strani *Novic*, pa tudi v posebni knjižici namenjeni tistim bralcem, ki bi si jo želeli kupiti v enem delu. Ponatis je pospremil s kratkim člankom, v katerem je poudaril, da »ne poznamo je v kranjskimu pismenstvu lepši zverstene povesti v verzih, kakor je '*Kerst per Savici*', ki jo je naš slavni pevec gospod Dr. Prešerin spisal in v letu 1836 dal natisniti« (Bleiweis 1844: 114). Iz tega, pa tudi iz Bleiwesovega navdušenja ob pričakovanju natasa Prešernovih *Poezij*, lahko razberemo naklonjenost novičarskega kroga Prešernovi pesnitvi. V pregled velja vključiti tudi oceno *Poezij* Jožefa Babnigga iz leta 1847, v kateri ni omenil *Krsta*, čeprav je pohvalil druge Prešernove pesmi. Kos domneva, da mu kot nemškemu literatu ni bila blizu narodna ideja oz. kot zmernemu liberalcu zmagu krščanstva ob koncu pesnitve (Kos 2002: 84), Paternu pa nasprotno sklepa, da gre pri Babniggu za ocenjevanje poezije kot sredstva nacionalne ohranitve, zaradi česar ga *Krst* s svojo ljubezensko tematiko ni zanimal (Paternu 1989: 4).

Kompleksnejše kritike Prešernove poezije in tudi *Krsta* se pojavijo šele v 2. polovici štiridesetih let, ko se poveča tudi politična napetost revolucionarnega leta 1848. Konec leta 1849 je v *Sloveniji* izšel prevod Rizzijeve recenzije Prešernovih *Poezij*. Rizzi je prvi opazil Črtomirjevo problematičnost in neskladje med njegovim bojem za staro vero ter sprejetjem nove, kar pa je razlagal kot zgodovinsko nujnost, zato se ni spraševal o njegovi iskrenosti (Rizzi 1849: 416). Rizzi je pohvalil Prešernovo obvladovanje jezika, globino njegove poezije ter njeno politično razsežnost, kjer pa se stvari zapletejo. Korošec Rizzi je bil sicer naklonjen slovanstvu (Gspan 1960), a le kolikor to ni imelo separatističnih teženj. Zato je sicer podpiral slovansko kulturo, a tudi hvalil Prešernov zmeren nacionalizem nasproti bojevitosti Koseskega. Paternu v Rizzijevi kritiki opaza polemiko z Babniggovim (in Malavašičevim) modelom kritike, ki temelji na nacionalnem pragmatizmu, s tem da daje prednost idejni avtonomnosti poezije (Paternu 1989: 12–13). Temu sentimentu je v opombi k članku oporekal (anonimni) prevajalec recenzije, ki mu je bila spravljujejša verzija slovanskega nacionalizma, ki jo je v *Krstu* zaznaval Rizzi očitno premalo bojevita (Rizzi 1849: 416). Videti je, da je v tem obdobju postal ambivalenten odnos narodno zavednega meščanstva do *Krsta* še izrazitejši (kot prej pri Žemlji) kljub njegovi nacionalni ideji in zgodovinski tematiki. Opazimo lahko težnjo po jasneje izraženi ideološki usmeritvi poezije, ki ne postavlja težkih eksistencialnih vprašanj.

V letih okoli marčne revolucije je začelo izhajati več slovenskih časnikov in posledično tudi več člankov o slovenski književnosti. Med njimi izstopa članek Pretres slovenskih pesnikov v *Ljubljanskem časniku* decembra leta 1850, v katerem je Janez Trdina Prešerna označil za najboljšega slovenskega pesnika ter gostobesedno pohvalil njegovo poezijo (Trdina 1952: 200–02). *Krst pri Savici* je pri tem le omenil in mu ni namenil posebne pozornosti, vendar lahko sklepamo, da ga je imel v čisljih tako kot preostalo Prešernovo poezijo. Istega leta omeni *Krst* tudi Lovro Toman v članku O Prešernovim spominku, kjer poudari njegov domoljubni naboj ter ga izpostavi kot Prešernovo osrednje delo, s tem da predlaga dogajalni prostor pesnitve kot možno

lokacijo za Prešernov spomenik (Toman 1850: 61). Podobno pozitivno in na kratko naj bi *Krst pri Savici* omenil tudi Jernej Levičnik v nekrologu za Prešernom v *Carinthiji* leta 1851 (Kos 2002: 86).

V petdesetih letih je bilo časopisnih omemb *Krsta* nekoliko manj, vendar se je opazno povečala literarna produkcija, v kateri je opaziti njegov vpliv. Leta 1851 je izšla »izvirna povest« Luke Svetca *Vladimir in Kosara*. Svetec je zanjo iz *Krsta* prevzel snov in potek bitke ter po Črtomirjevem govoru iz Uvoda povzel Vladimirjev govor (Svetec 1851). Istega leta je tudi Balant Janežič za svojo »povest iz staropaganskih časov« *Žertvovanje na Savi* prevzel snov *Krsta pri Savici* ter parafraziral Črtomirjev govor, poleg tega pa se v njej pojavijo tudi junaki iz *Krsta*; nastopata namreč Valjhun in Droh, omenjen pa je tudi sam Črtomir. Janežič je ob koncu povesti poudaril »padec svobode in neodvisnosti« (Janežič 1851: 20). Omeniti moramo tudi na žalost neohranjeno spevoigro Josipine Turnograjske, *Črtomir in Bogomila*, ki je nastala pred letom 1854. Ohranjeno je le poročilo Lovra Tomana o avtoričinem izvajanju samospevov (Juvan 2016: odst. 253). Na podoben način je uporabil Prešernovo besedilo tudi Levstik v satiri *Ježa na Parnas* (1854), kjer je Črtomirjeve besede položil v usta oslu (Levstik 1953: 100). Pri Levstiku naj bi šlo predvsem za satiro na Bleiweisa in novičarje ter privržence Koseskega, ki so pesništvo videli kot neke vrste obrt (Juvan 2016: odst. 448).

Leta 1854 je *Krst* našel pot tudi v didaktično gradivo, in sicer v Janežičevo *Slovensko slovnico s kratkim pregledom slovenskega slovstva*. Janežič Prešerna imenuje »slovenskega klasikarja« ter *Krst pri Savici* njegovo najboljšo pesem, pri čemer vsebinsko izpostavi zmago krščanstva nad poganstvom (Janežič 1854: 145). Zanimiva je tudi omemba *Krsta* in negativna oznaka boginje Žive v kratkem prispevku o Blejskem jezeru v *Zgodnji danici* (Anonim. 1855: 4).

V drugi polovici petdesetih let 19. stoletja so začela izhajati besedila, ki so tako ali drugače parodirala vzvišeni ton *Krsta pri Savici*. Med najbolj znanimi je Jenkov *Ognjeplamtič* iz leta 1855, pri katerem gre za parodijo žanra herojske nacionalne pesnitve. Juvan meni, da je *Ognjeplamtič*, čeprav se navezuje na *Krst*, kar je razvidno iz očitno parodiranega Prešernovega sloga, predvsem odgovor na romantično epiko in petrarkistični ljubezenski mit (prav tam: 138–40). Prav tako parodično je Erjavčevo kratko komično delo *Kako se je Slinarju z Golovca po svetu godilo* iz leta 1859. V njem je Erjavec poleg drugih priznanih slovenskih del citiral tudi *Krst pri Savici*, in sicer na mestu, kjer njegov junak polž na robu prepada razmišlja o samomoru, tako kot je o njem razmišljal Črtomir ob Bohinjskem jezeru. Za opis prizora služijo Prešernovi verzi iz *Krsta*, kar ustvarja komičen kontrast med visoko poezijo in neuglednim protagonistom (gl. Erjavec: 1934). Nazadnje moramo omeniti še Mencingerjevega *Vetrogončiča* (1860), ki morda najbolje od vseh ilustrira položaj *Krsta pri Savici* v tedanji slovenski kulturi. V tem primeru gre za prikaz meščanskega življenja, v katerem junaka, ki se borita za roko dekleta, utelešata nasprotujoča si politična nazora, prisotna v tedanji slovenski družbi: Medja je narodnozaveden študent, Vetrogončič pa predstavlja značilnega »nemškutarja«. *Krstu pri Savici* v tem delu pripada vloga kanonskega dela slovenske literature, katerega poznavanje služi kot preizkus Vetrogončičeve narodne zavednosti (Mencinger 1961: 73–74).

Drugače je *Krst* razlagal Janko Pajk (1864), ki je v Črtomirjevi in Bogomilini spreobrnitvi videl Prešernovo lastno vrnitev h katolištvu, kar je dojemal kot osrednje sporočilo pesnitve (Pajk 1864: 192–93). Podobno spraven pomen najde v pesnitvi tudi Stritar v spremni besedi k *Poezijam* leta 1866, kjer zapiše, da je *Krst pri Savici* »kakor svitla mavra, ki se za črno nevihto tolažljivo razpenja po mirnem nebu«. *Krst* Stritarju predstavlja vrh in hkrati sintezo vseh aspektov Prešernove poezije (Stritar 1866: 44–45). V tem besedilu Prešerna ob primerjavi z drugimi velikimi evropskimi avtorji ustoliči kot nacionalnega pesnika, *Krst* pa kot njegovo osrednje delo hkrati kanonizira kot ključno delo slovenske poezije.

4.2 *Maj*

Mácha je kmalu po izidu svojega epa navdušeno poročal prijatelju o dobri prodaji knjižic in to označil za »najboljšo kritiko« (Vašák 1981: 34). Kljub temu da so se izvidi očitno dobro prodajali, pa so bile prve kritike *Maja* soglasno negativne. Eden prvih in najbolj citiranih odzivov na *Maj* je pismo Františka Čelakovskega Krasoslavu Chmelenskemu: »Zdi se mi, da se nam letošnji maj maščuje, ker smo o njem peli tako morbidno. Nesrečni pesnik z vso svojo romantiko!« Apokaliptične posledice hladnega vremena pa je Čelakovský pripisal Máchovemu »groznemu byronizmu« (prav tam: 36–37).

Podobnih misli so bili tudi drugi preroditelji starejše generacije, npr. Vojtěch Nejedlý, ki je v pismu Karlu Havlíku leta 1836 Mácho sicer prijazneje kot Čelakovský imenoval »bistra glava«, vendar ni odobral morbidne teme pesnitve ter jezikovnih inovacij, predvsem za češki jezik nenavadnega ritma in rime (prav tam: 40). Tudi v pismu Šebastiánu Hněvkovskemu prihodnjega leta se je pritoževal nad Máchovim romantičnim pretiravanjem (prav tam.: 85).

V zvezi z recepcijo *Maja* se najpogosteje omenja prve tri kritike, ki so bile objavljene v češkem časopisu kmalu po njegovem izidu; prva kritika v članku Československá literatura izpod peresa Jana Slavomírja Tomička je izšla v *Česki věci* 31. maja 1836, druga kritika je izšla 21. julija 1836 v članku Josefa Kajetana Tyla *Pohled na literaturu nejnovější v časopisu Květy*, tretja pa v spisu Josefa Krasoslava Chmelenskega *Literatura česká r. 1836 v Časopisu Českého musea*.

Kritiki so Máchi sicer priznavali pesniškost ter mojstrsko obvladanje jezika (prav tam: 40, 47), vendar so ga v isti sapi obtožili, da je z ekstravagantnim slogom le zapolnil praznino »večnega nič« (prav tam: 39), predvsem pa jim nista bili po volji »nemoralna« zgodba in tuji vplivi, med katere so spadali močni kontrasti, jezikovne inovacije in temačni nihilizem. Tyl je zato zapisal, da »bi rad slišal temne zvoke njegove harfe zveneti še drugače, [...] ne tako ne-češko« (prav tam: 47). Máchovo naklonjenost zločincu, njegov individualizem in nihilizem so pripisovali kvarnemu vplivu lorda Byrona, ki ni bil v skladu z narodnoprrodnim idealom literature, ki naj bi črpala iz zdravega, življenja polnega ljudskega izročila. V tem duhu je Tomiček pripomnil: »Bilo bi zaželeno, da ne bi [Mácha] tako suženjsko posnemal prav najslabše strani angleškega barda, temveč bi nam dal pesmi prave vrednosti in postavil na ogled cvetočo podobo,

iz katere lijeta vir življenja in božanski nektar« (prav tam: 40). Prenapet in nihilističen ton Máchove pesnitve je bil po Tomíčkovem mnenju »žlindra, ki je, vržena iz ugaslega vulkana, padla med cvetje« (prav tam: 39) zdrave narodne češke poezije.

Tomíček, Tyl, Chmelenský ter pozneje še Vinařický so se v svojih odzivih osredotočili na osrednjo zgodbo o grešni ljubezni in očetomoru, ki se jim je zdelo sporna zaradi svoje pohujšljivosti. Máchi so očitali nemoralnost, saj je v pozitivni luči predstavil zločinca ter samomorilko, priča pa smo tudi »neestetski« usmrtitvi, od katere je moral Chmelenský »z gnusom odvrniti oči« (prav tam: 71). Vse te negativne podobe v epu so bile v popolnem nasprotju s potrebami književnosti narodnega preroda, ki naj bi narod prikazovala v pozitivni luči.

V predmarčnem obdobju je bila polemika o *Maju* toliko intenzivnejša tudi zaradi Máchove nepričakovane smrti jeseni leta 1836. Pri tem so se tudi med konservativnejšimi bralci *Maja* našli taki, ki ostrih napadov na ep niso odobraval, npr. Karol Kuzmány, ki je sicer poudaril, da ni med sovražniki romantizma in da »ta pesnitev kaže prekrasne darove duha« (prav tam: 70), vendar je njegov spis Slovo k panu drovi Josefu Chmelenskému a jemu podobným českým recezentům od vydavatele (1837) v časopisu *Hronka* bolj kot zagovor *Maja* kritika kritike Chmelenskega (prav tam: 86). *Maju* se je podrobneje posvetil pozneje, v članku Ladislav (1838), v katerem je njegovo mnenje o Máchovem epu bolj jasno; *Maj* je predstavil kot značilen primer romantike, vseh mu je bil način, kako je Mácha pokazal življenje takšno, kakršno je, torej neposredno in naravno in ne le srečno in lepo, zapisal pa je tudi, da je Mácha v tem pretiraval (prav tam: 100).

Poleg literarnih kritik so bili prvi odzivi na *Maj* tudi pesniški. Med ta literarna dela spadajo pesmi Sabine, Kuzmanega, Riegra ter Friča, v katerih se čuti vpliv Máchovega sloga in njegove metrike ter so polne aluzij na njegovo poezijo (Prokop 2007: 263). Kmalu po Máchovi smrti se je začel razvijati njegov kult (Pynsent 2010: 60–66), ki je močno zaznamoval recepcijo *Maja*. Ta je obrat v pozitivno smer doživele le nekaj let pozneje. V tem času so tudi Máchovi nasprotniki (npr. Tyl) omilili svoje mnenje, čeprav morda bolj iz pietete kot dejanske spremembe nazorov. Tyl je leta 1838 v nekem članku Mácho uvrstil med največje češke pesniške talente ter ga imenoval »genija«, kljub vsemu pa je še vedno vztrajal pri mnenju, da se je Mácha kljub svoji obetavnosti precenjeval, njegov *Maj*, ki ima nekaj »lepih cvetov in žgoče domišljije«, pa je na splošno neuspešen (Vašák 1981: 118).

V naslednjih letih je izšlo nekaj literarnih del iz pod peres Jaromira Rubeša (*Horymířův skok* (1838), *Deklamovánky* (1839) in *Pan Amanuensis* (1842)) in Tyla (*Rozervanec* (1840)), ki so *Maj* odkrito parodirala. Rubeš je v *Horimířovem skoku* parodiral žanr heroične pesnitve in Máchovo ne-češko temo. V zgodbi o Horimířu in Zdenki je črpal snov iz Hájekove *Kronike české*, ki je bila navdih mnogim preporodovcem; junak Horimíř pobegne z vislic, Zdenka pa je preprosto kmečko dekle, ki se ubrani zapeljivcem, saj je »poštena češka lepotica« (Pynsent 2010: 81–82). Nasprotno Tylov *Rozervanec* ni komičen, temveč je »didaktična zgodba, ki svari pred samoljubnim romantizmom« (prav tam: 82). Tyl ni pretirano skrival, da je roman v veliki meri avtobiografski in da

je glavni junak Hynek pravzaprav sam Mácha, v romanu pa nastopita še Beata (Lori Šomková, Máchova zaročenka) ter Karel (Tyl sam). Hynek je sicer dober patriot, vendar se njegova literatura po Karlovem mnenju ne bo »nikoli prijela pri narodu, ker ni zrasla iz narodnega semena, ni nastala v njegovem duhu.« (prav tam: 82). S tem je meril tudi na Máchov *Maj*.

Eden prvih, ki se je *Maju* postavil v bran, je bil leta 1840 Máchov prijatelj Karel Sabina, ki je zapisal, da je bil Mácha »nedvomno najpomembnejši [češki] pesnik, o čemer pričata njegov posebni svetovni nazor in način pesnjenja« (Vašák 1981: 133). Sabina se je tudi obregnil ob moralizem čeških kritikov, ki so Mácho obsojali skeptizma in niso razumeli lirske narave njegove pesnitve (prav tam: 133).

Med postopnim spreminjanjem splošne družbene klime, ki se je odražalo tudi na sprejemanju Máchovih del, pa so se še vedno pojavljali kritiki, ki *Maja* niso odobraval, med njimi Karel Alois Vinařický, ki se je v svojem članku iz leta 1841 Čtvrtý pohled na českou literaturu od r. 1836 do konce r. 1840 strinjal s Tomíčkovo kritiko iz leta 1836 (prav tam: 137).

Čeprav so tudi Máchovi prejšnji nasprotniki pozivali k izdaji njegovih zbranih del (Vašák 1981: 140), je še pred tem leta 1844 v Prazi izšel nemški prevod *Maja*, ki je spet dvignil nekaj prahu. V časopisu *Květy* je bilo objavljeno kratko poročilo o izidu, v katerem je avtor (domnevno Tyl) odgovarjal na komentarje nemških bralcev, ki jim ni bilo po godu, da je v pesnitvi »malo domačega, češkega ali sploh slovanskega« in zapisal, da avtor odgovora »ne ve, zakaj bi bilo to v pesmi sploh potrebno« (Vašák 1981: 173), kar je precej presenetljiva izjava za narodnoprerodno kritiko, tem bolj izpod peresa Josefa Kajetána Tyla. Istega leta je izšla tudi pesnitev *Protichůdci* Václava Bolemíra Nebeskega, ki se je očitno zgledoval pri obliki Máchove pesnitve in njegovi romantiki.

Prihodnjega leta (1845) je končno izšel prvi del zbranih Máchovih del z obširnimi uvodom Karla Sabine. V uvodu je Sabina popisal Máchovo življenje in svoje spomine nanj, vključil nekatere odlomke Máchovih dnevnikov in pisem ter objavil tudi kritike *Maja*, ki so izšle takoj po njegovem izidu. Epu je spet stopil v bran ter jih označil za »sramoto naše kritike« (prav tam: 221).

Večina člankov iz petdesetih let 19. stoletja je obsojala ostre napade na *Maj*. Nasprotnikov ep praktično ni več imel, Máche pa se je prijel vzdevek »genialni pevec *Maja*«. Med tovrstne omembe spada tudi zapis o Máchi in njegovem *Maju* v *Pražských novinách* leta 1853, kjer je neznan avtor zapisal: »Máchov *Maj* se je srečal z velikim odporom, lahko rečemo kar s prezirom, takoj po pesnikovi smrti pa z nepravilno sramoto, s katero je avtorja romantičnega *Maja* obsipalo javno mnenje« (prav tam: 275).

Zapoznel polemičen odgovor na *Maj* je bila Erbnova pesem Zahřovo lože, ki je izšla v zbirki *Kytice z pověstí národních* (1853), torej zbirki pesmi, ki so nastale po zgledu ljudskih legend. Erben, ki se je tako kot Dobrovský trudil, da bi ohranil knjižno češčino iz 16. stoletja, je polemiziral tako z Máchovim svetovnim nazorom kot tudi

jezikovnimi inovacijami (Pynsent 2010: 38), čeprav se v nekaterih njegovih delih kljub temu čuti vpliv Máchove poetike (Prokop 2010: 264).

Zanimiv je članek Františka Bronislava Kořínka iz leta 1854, ki je nasprotoval slavljenju Máche kot nacionalnega pesnika. Mácho je sicer imenoval genija in patriota, vendar je poudaril, da svoje romantike ni (tako kot npr. Mickiewicz) združil z nacionalno zavestjo in da s tem za svoj narod ni storil ničesar. Mácha po njegovem ni razumel velike naloge, ki mu je bila namenjena kot pesniškemu geniju v času, ko so se ustvarjala velika nacionalna pesniška dela (Vašák 1981: 286–302). Nasprotno je Vincenc Vávra Haštalský leta 1856 v članku *Stručný obrys historie české literatury Mácho imenoval genija, njegov Maj* pa »duhapolni« (prav tam: 313).

Leta 1858 je izšel almanah *Maj*, pri katerem je sodelovala generacija t. i. *májevcev* (Jan Neruda, Vítězslav Hálek, Karel Erben, Božena Němcová, Karel Sabina, Josef Frič, od mlajših pa Adolf Heyduk, Rudolf Mayer, Karolína Světlá in Sofie Podlipská), ki si je Máchovo pesnitev vzela za vzor in se dokončno odvrnila od narodnoprerodne poetike »lahkih in cenениh pesmic«, namesto tega pa je želela češko književnost dvigniti na raven evropske (prav tam: 376). Čeprav so se starejši avtorji almanaha (npr. Sabina) še zgledovali pri Máchi, so se mlajši trudili slediti novim literarnim tokovom, zato jim Máchova poetika kot taka ni bila vzor, saj so njihova dela že prehajala v realizem. Mácha jim je bil nekakšen »duhovni oče«, saj so si tako kot on želeli preseči narodotvorno funkcijo literature (Hrabák, Jeřábek in Tichá 1984: 226).

5 Primerjava recepcij

Dejstvo je, da sta bili literarna in kritiška produkcija leta 1836 na Češkem veliko močnejši kot na Slovenskem³, zato je bil tudi odziv na Máchov ep toliko intenzivnejši kot odziv na *Krst*. Ta je doživel prvo omembo v tisku v primerjavi z *Majem* dokaj pozno, šele štiri leta po izidu (Malavašič leta 1840), medtem ko je prva recenzija *Maja* izšla že mesec po izidu (Tomíček leta 1836). Pesnitvi sta bili namreč objavljeni v obdobju Metternichovega absolutizma, ko je narodni prerod na Češkem že prešel v agitacijsko dejavnost, ki jo je podpirala močna publicistična infrastruktura, na Slovenskem pa je bil še vedno stvar zanimanja redkih izobražencev (Hroch 2000: 23).

Prvo, kar opazimo ob primerjavi, je, da je bilo odzivov na *Maj* več in da so bili ti bolj raznoliki, med njimi pa je prišlo tudi do ostrih nasprotij. Sprva je bila recepcija izrazito odklonilna (Čelakovský, Nejedlý, Tomíček, Chmelenský, Tyl), ogorčenost pa je bila odziv na intimno tragedijo likov, ki so družbeni izobčenci in zločinci ter pesimistično razmišljanje o minljivosti in »večnem nič« , ki naj bi bilo tuje in »nečeško«. Proti štiridesetim letom so se začeli pojavljati prvi previdni zagovori pesnitve

³ Na Češkem so v tistem času ustanovili Češki narodni muzej, začeli izdajati več časopisov (med drugimi *Časopis českého musea*, literarni časopis *Květy* ter *Česko včelo*) ter ustanovili Češko matico, ki se je specializirala za izdajanje čeških knjig (Pánek in Tůma 2011: 304–05), medtem ko od leta 1800 do 1843 sploh ni izhajal noben časopis v slovenščini.

in romantizma (Tyl in Kuzmány). Máchovi prijatelji (Kuzmány, Sabina, Rieger, Frič) so se v svoji poeziji (predvsem v elegijah napisanih po Máchovi smrti) zgledovali pri njegovih jezikovnih inovacijah, rabi jamba, ritmu, prostemu verzu, jezikovnem eksperimentiranju itd., po drugi strani pa je v tem obdobju izšlo kar nekaj parodij *Maja* (izpod Rubeševga in Tylovega peresa). Recepcija *Krsta* je bila na začetku skromnejša, vendar glede na omembe v Prešernovi korespondenci skorajda enoznačno pozitivna. *Krst* je sicer za razliko od *Maja* ustrezal zahtevam prerodne literature – izguba ozemeljske in kulturne avtonomije Slovanov v 8. stoletju, ki jo obravnava pesnitev, je komajda prikrit namig na položaj slovenskega naroda v Prešernovem času – vendar se kljub na videz za preporod neproblematični vsebini začnejo proti koncu štiridesetih pojavljati ambivalentnejše sodbe, ki spominjajo na zgodnje kritike *Maja*. Med tem je bila recepcija *Maja* od štiridesetih let naprej vse bolj pozitivna z le nekaj odstopanji, ki jih lahko opazimo pri zapoznelih negativnih odzivih Erbena in Kořineka. Ti premiki vsaj na Slovenskem nekako sovpadajo s prehodom narodnega preroda iz Hrochove faze A v fazo B, ko se dejavnost izobražencev razvije v agitacijsko dejavnost, kar bi lahko razložilo potrebo po bolj bojeviti narodnoprerdni poeziji.

V štiridesetih letih je začel *Krst* vplivati tudi na slovensko literaturo (Žemlja 1841, 1843). Žemlja se je pri *Krstu* zgledoval na oblikovni ravni, na vsebinski ravni pa naj bi šlo za narodnoprerdni »popravek« Prešernovega dela (Hladnik 2002: 201). Z razvojem nacionalnega gibanja v smeri agitacije je v časopisnih omembah začela prihajati v ospredje nacionalna ideja *Krsta*, ki je začel veljati za ključno besedilo slovenskega preroda – Bleiweis, ki je bil pozneje do Prešerna sicer zadržan, je uredil ponatis pesnitve in ga postavil na piedestal najboljše slovenske poezije. Tudi na Češkem je v tem obdobju (leta 1845) *Maj* doživel prvi ponatis s spremno Karla Sabine, pa tudi njegovi nasprotniki so začeli postajati pesnitvi bolj naklonjeni, o čemer priča domnevno Tylov zagovor ne-nacionalne teme *Maja*, ki je izšel ob nemškem prevodu epa.

Prelomnico v sprejemanju obeh pesnitev predstavlja leto 1848. V času marčne revolucije je vrednotenje *Krsta pri Savici* na splošno ostalo pozitivno, a v tekstih so namesto afirmativnih sodb povezanih z vero v ospredje stopila vprašanja, povezana z nacionalno ideologijo. Rizzi je v kritiki iz leta 1849 hvalil Prešernovo upoštevanje evropskega literarnega kanona in politično zmernost. Opazke bojevitejših preporodovcev, kot je bil npr. prevajalec Rizzijevega članka, pa vendarle kažejo na to, da vsebina *Krsta* kljub nacionalni temi ni zadosti učinkovito razširjala nacionalističnih idej. Ti zapozneli odzivi spominjajo na kritike Máchove poezije skoraj deset let prej, v njih pa je že jasen vpliv nacionalistične ideologije, ki za svoje potrebe zahteva pozitivno naravnano narodnoprerdno poezijo.

Medtem ko je na Slovenskem okoli 1848 narodno gibanje počasi doseglo vrhunec faze patriotske agitacije, je pri Čehih prešlo iz faze agitacije v fazo vzpona masovnega nacionalnega gibanja, ki hkrati pomeni tudi vrhunec čaščenja kulturnih svetnikov (Dović 2016: 32), kar bi lahko razložilo Máchov vzdevek »genialni pevec *Maja*« in manj zapisov, posvečenih samemu epu. Če se v petdesetih letih intenziteta omemb *Maja* zmanjša (razen zapoznelih negativnih odzivov Erbena in Kořineka), se pri *Krstu*

v tem obdobju poveča število intertekstualnih navezav v literarnih delih. V primerjavi s češkimi literarnimi deli, ki so se navezovala na *Maj* in so imela za namen predvsem smešenje njegove vsebine, so avtorji z navezavami na *Krst* pesnitvi priznavali mesto v samem vrhu kanona, o čemer priča npr. Mencingerjev *Vetrogončič*. V tem obdobju pride *Krst* tudi v didaktično gradivo (Janežičeva slovnica), recepcija pa se posveča narodnoprerednim aspektom pesnitve z izjemo kritike Janka Pajka, ki se je pri interpretaciji *Krsta* še vedno osredotočal na Prešernovo versko prepričanje. Zanimivo je, da klici k bolj bojeviti poeziji, kot je *Krst*, v tem času zamrejo, vse bolj (po Prešernovi smrti) pa se uveljavlja kult pesnika, ki je dosegel svoj vrhunec šele ob koncu 19. stoletja.

Maj je postal priznan kot kanonsko delo z izidom almanaha *Maj*, ki je oznanil novo smer v češki književnosti, *Krst* pa je vztrajal na položaju nacionalne pesnitve vse od prve objave in se mu je ta vloga ob ponatisu *Poeziji* s Stritarjevo spremno besedo le še dokončno potrdila.

6 Sklep

Če potegnemo vzporednice med recepcijo *Maja* in *Krsta*, lahko opazimo nekakšno zrcalno sliko; kritike *Maja* so bile sprva močno odklonilne, razlogi za to pa so izhajali iz Máchovega odmikanja od narodnopreredne tematike ter (tuje) romantične estetike. S časoma je nacionalistični diskurz v omembah *Maja* postal blažji in v ospredje so začeli prihajati argumenti, povezani z Máchovim pomenom za razvoj češke literature, sama apolitična vsebina *Maja* pa je bila potisnjena ob rob. Tako pojmovanje njegovega dela je bolje služilo narodnopreredni agendi; *Maj* je torej v drugi polovici 19. stoletja doživel apropiacijo s strani narodnopreredne buržoazije kljub Máchovemu odkritemu ironiziranju nacionalistične ideologije. Kanonizacija *Krsta* je po drugi strani potekala bolj neenakomerno; na začetku je bila pesnitev neproblematizirana, v času okoli marčne revolucije pa so postale kritike tudi negativnejše, saj *Krst* kljub vsebini, ki se navezuje na nacionalno zgodovino, ni v celoti ustrezal narodnopreredni poetiki. Šele v šestdesetih letih je s podobnim premikom v razvoju narodnoprerednega gibanja, kot se je zgodil na Češkem, ter povečane publicistične in politične dejavnosti postala pomembnejša kanonizacija Prešerna kot kulturnega svetnika, pri njegovi poeziji in s tem tudi pri *Krstu* pa je prišla v ospredje njena estetska kvaliteta.

VIRI IN LITERATURA

- Anonimno, 1855: Z Blejskiga jezera. *Zgodnja danica: katoliški cerkveni list* 8/1. 4. Na spletu.
- Janez BLEIWEIS, 1844: Opomba. *Kmetijske in rokodelske novice* 2/29. 114. Na spletu.
- Janez BLEIWEIS, 1875: Literarna zapuščina doktorja Franceta Prešerna: *Letopis matice slovenske za 1875*. Ur. I. Tušek in M. Pleteršnik. Ljubljana: Matica slovenska. Na spletu.

- Marijan DOVIČ, 2013: »Češki Prešeren«: Slovenska recepcija Máchovega kulta. *Slavistična revija* 61/3. 461–75.
- Marijan DOVIČ, 2016: Kanonizacija kulturnih svetnikov: Analitični model. *Kulturni svetniki in kanonizacija*. Ur. M. Dovič. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Marijan DOVIČ in Jón Karl HELGASON, 2017: *National Poets, Cultural Saints: Canonization Commemorative Cults of Writers in Europe*. Leiden; Boston: Brill.
- Fran ERJAVEC, 1934: Kako se je slinarju z Golovca po svetu godilo. *Zbrano delo I*. Ljubljana: Jugoslovanska knjigarna. 148–56.
- Alfonz GSPAN, 1960: Rizzi, Vincenc (1816–1856). *Slovenski biografski leksikon: 9. zv. Raab - Schmid*. Ljubljana: SAZU.
- Miran HLADNIK, 2002: Dve povesti v verzih iz prve polovice 19. stoletja. *Romantična pesnitev: Ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*. Ur. M. Juvan. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Josef HRABÁK, Dušan JEŘÁBEK in Zdeňka TICHÁ, 1984: *Průvodce po dějinách české literatury*. Praga: Panorama.
- Miroslav HROCH, 1995: National Self-Determination from a Historical Perspective. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne Des Slavistes* 37/3–4. 283–99.
- Miroslav HROCH, 2000: *Social Preconditions of National Revival in Europe: A Comparative Analysis of the Social Composition of Patriotic Groups Among the Smaller European Nations*. New York: Columbia University Press.
- Anton JANEŽIČ, 1854: *Slovenska slovnica s kratkim pregledom slovenskega slovstva ter z malim cirilskim in glagoliškim berilom za Slovence*. Celovec: E. Liegel. Na spletu.
- Balant JANEŽIČ, 1852: Žertvovanje na Savi. *Slovenska bčela* 3/1–3. 3–6, 12–14, 17–20. Na spletu.
- Andraž JEŽ, 2012: Zveze Stanka Vraza s češko literaturo. *Jezik in slovstvo* 59/4. 111–19.
- Marko JUVAN, 1990: *Imaginarij Kersta v slovenski literaturi: Medbesedilnost recepcije*. Ljubljana: Revija Literatura.
- Marko JUVAN, 2012: *Prešernovska struktura in slovenski literarni sistem*. Ljubljana: LUD Literatura.
- Marko JUVAN, 2016: *Imaginarij Krsta v slovenski literaturi: Medbesedilnost recepcije. Druga, popravljena in dopolnjena, elektronska izdaja*. Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU (eZmono). Na spletu.
- Janko KOS, 2002: Krst pri Savici v luči kritik in interpretacij. *Prešeren in krščanstvo*. Ljubljana: Slovenska matica. 81–116.
- Jernej KOSI, 2013: *Kako je nastal slovenski narod. Začetki slovenskega nacionalnega gibanja v prvi polovici 19. stoletja*. Ljubljana: Sophia.
- Erwin KÖSTLER, 2002: Prešernov Krst in Máchov Máj: Podobnosti in različnosti v recepciji dveh »nacionalnih epov«. *Romantična pesnitev: Ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna*. Ur. M. Juvan. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti. 329–34.
- Fran LEVSTIK, 1953: Ježa na Parnas. *Zbrano delo 3*. Ljubljana: DZS. 43–152.
- Albinca LIPOVEC, 1981: Karel Hynek Mácha in France Prešeren. *Jezik in slovstvo* 27/2–3. 57–61.

- Fran MALAVAŠIČ, 1840: Slovenische Literaturzustände während des letztverflossenen Jahrzehends 1830–1839. *Carniolia* 3/54 str. 213; 3/55 str. 217–19. Na spletu.
- Janez MENCINGER, 1961. Vetrogončič. Janez Mencinger: *Zbrano delo 1*. Ljubljana: DZS. 41–76.
- Janko PAJK, 1864: Preširn in Petrarka. *Kmetijske in rokodelske novice* 22/24. 192–93. Na spletu.
- Jaroslav PÁNEK in Oldřich TŮMA, 2011: *A history of the Czech lands*. Praga: Charles University, Karolinum Press.
- Boris PATERNU, 1989: *Modeli slovenske literarne kritike (Od začetkov do 20. stoletja)*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Boris PATERNU, 2006: Kako brati »Krst pri Savici«. *Slavistična revija* 54/3. 283–93.
- Urška PERENIČ, 2010: *Empirično-sistemsko raziskovanje literature: Konceptualne podlage, teoretski modeli in uporabni primeri*. Ljubljana: ZSDSDS (Slavistična knjižnica, 16).
- Urška PERENIČ, 2012: Čitalništvo v perspektivi družbenogeografskih dejavnikov. *Slavistična revija* 60/3. 265–382.
- Dušan PIRJEVEC, 1978: *Vprašanje o poeziji. Vprašanje naroda*. Maribor: Obzorja.
- France PREŠEREN, 1974: *Pesnitve in pisma*. Ljubljana: MK.
- Dušan PROKOP, 2010: *Knjha o Máchově Máji*. Praga: Academia.
- Robert B. PYNSENT, 2010: Mácha, the Czech National Poet. *History of the Literary Cultures of East-Central Europe: Junctures and Disjunctures in the 19th and 20th centuries. Volume IV: Types and Stereotypes*. Ur. M. Cornis-Pope in J. Neubauer. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 56–85.
- Vincenc RIZZI, 1849: Poezije doktorja Franceta Prešerna. *Slovenija* 2/104. 416. Na spletu.
- Dimitrij RUPEL, 1976: *Svobodne besede (od Prešerna do Cankarja)*. Koper: Lipa.
- Aleksandr STICH, 1987: Prešeren in Macha. *Sodobnost* 35/2. 207–19.
- Josip STRITAR, 1866: Preširnovae poezije. France Prešeren: *Pesmi Franceta Preširna, s pésnikovo podobo, z njegovim životopisom in estetično-kritičnim uvodom*. Ljubljana: O. Wagner. Na spletu.
- Luka SVETEC, 1851: Vladimir in Kosara. *Slovenska bčela* 2/1–5. 4–7, 19–23, 35–38, 51–54, 69–72. Na spletu.
- Lovro TOMAN, 1850: O Prešernovim spominku. *Kmetijske in rokodelske novice* 8/15. 61. Na spletu.
- Janez TRDINA, 1952: Pretres slovenskih pesnikov. *Zbrano delo 4*. Ljubljana: DZS. 188–208.
- Pavel VAŠÁK (ur.), 1981: *Literární pouť Karla Hynka Máchy: Ohlas Máchova díla v letech 1836-1858*. Praga: Odeon.
- Jonatan VINKLER, 2004: »Tisk a papír jsou výborné.« – Prešeren in Mácha v primežu nacionalizma. *Prevajanje besedil iz obdobja romantike: 29. prevajalski zbornik*. Ur. M. Ožbot. Ljubljana: Društvo slovenskih književnih prevajalcev. 245–66.
- Marko ZAJC in Janez POLAJNAR, 2012: *Naši in vaši: Iz zgodovine slovenskega časopisnega diskurza v 19. in začetku 20. stoletja*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Miloš ZELENKA, 2014: K izbranim problemom narodnega preroda: oscilacija romantike z realizmom kot primerjalni problem. *Slavistična revija* 62/1. 109–19.
- Jožef ŽEMLJA, 1843: *Sedem sinov*. Ljubljana: samozaložba. Na spletu.

SUMMARY

This paper compares the receptions of two national poems, France Prešeren's *The Baptism on the Savica* and Karel Hynek Mácha's *May*. Both were first published in 1836 and by the end of the 19th century were considered "national poems" of their respective national literatures. However, despite this similar outcome, the processes of their canonization differed greatly. These processes were strongly tied to the development of the Slovene and Czech national revivals, both of which were primarily language-based, while the literatures of these nations served as one of the main tools for the dissemination of nationalist ideologies. By comparing the reception of these works from 1836 to 1853 (*May*) and 1866 (*The Baptism on the Savica*)—the years by which they were firmly canonized—we discover similarities and differences in the development of these processes and how they reflect the political and social changes of the time. The reception of *May* was at first almost exclusively negative, which stemmed from the poem's deviation from revivalist poetics and (foreign) Romantic aesthetics. Later, closer to the 1850s, critics' views softened and they started to praise Mácha's importance for the development of Czech literature, while the apolitical content of *May* was deemphasized. On the other hand, the reception of Prešeren's *The Baptism on the Savica* was at first unanimously positive, while around the time of the March revolutions its reception became slightly more ambivalent, which shows that despite the national subject matter, it did not entirely correlate with revivalist poetics. Only when literature ceased to be the main medium of the dissemination of national ideology, and national revivals shifted from primarily cultural to political movements, did both poems begin to be appreciated for their aesthetic value.